

Др Емина Копас-Вукашиновић
Институт за педагошка истраживања
Београд

UDK-376.54
Приказ дела
НВ.LVII.2.2008.
Примљен: 9. IV 2008.

О ДАРОВИТОСТИ И ДАРОВИТОМ ДЕТЕТУ У ШКОЛИ

Славица Б. Максић, *Даровито дете у школи*,
Завод за уџбенике, Београд, 2007, 263 стране.

У издању Завода за уџбенике, Београд, 2007. године је штампана књига *Даровито дете у школи*, чији је аутор др Славица Максић. Књигу су рецензирали проф. др Лидија Вучић и др Босиљка Ђорђевић. Настала је као резултат дугогодишњег истраживања проблема дечје даровитости и представља својеврсну подршку развоју даровитости. Оплемењена фотографијама и причама о животу и раду наших истакнутих научника и уметника, ова књига је и сведочанство о улози школе и образовања у развоју њихових стваралачких потенцијала. Данас, из угла савременог школског система, то подразумева правовремено откривање даровитости, али и стварање услова за њен даљи развој.

У *уводном делу* књиге ауторка образлаже два фундаментална приступа даровитости. На једној страни је реч о појединцима који поседују својства, унапред одређена, која треба на време открити и даље усмеравати, у посебним условима. На тај начин даровитост подразумева извесну привилегију мањег броја људи, будућих великих научника, уметника или успешних спортиста. Насупрот оваквом тумачењу стоји став да даровитост за одређену област представља општељудски потенцијал, који је могуће развити кроз адекватно планиране и организоване активности. У оба случаја школа јесте један од приоритетних чинилаца за развој дечје даровитости. На путу од занемарености ученика, њихове преоптерећености, спутавања или ометања њиховог развоја, до стварања система мера за задовољавање специфичних образовних потреба даровите деце, за ауторку ове књиге су актуелна многа питања у вези са школским програмима, наставницима и самим ученицима. У сваком случају, залаже се за стварање адекватних подстицајних услова за развој дечје даровитости у систему институционалног школског образовања

и васпитања. У таквим условима ученик се оспособљава да истражује, открива, поставља и решава проблем, а стечена знања и вештине воде га ка личном успеху, срећи и задовољству.

Након уводног дела следи поглавље о *природи даровитости и њеном мерењу*. Приказане су и образложене различите теорије о испољавању и развоју даровитости, а затим недостаци и дилеме у вези с њеним испитивањем и мерењем. Од Стернберга, који даровитост тумачи као изузетну и неубичајену интелигенцију, преко Рензулијеве теорије о даровитим понашањима појединаца натпросечних способности, високог нивоа креативности и преданости задатку, садржај ове књиге нас води до теорије Гањеа о даровитим постигнућима, у смислу натпросечне компетентности у одређеним областима способности. Када је реч о идентификовању даровитих ученика, истакнут је значај примене утврђених инвентара личности и скала судова, као и мишљење наставника, родитеља и самих ученика, не занемарујући значај дечјих постигнућа на разним тестовима интелигенције и знања. При томе је наглашена потреба свеобухватног сагледавања различитих индикатора даровитости, уз присутан опрез у процени, услед релативизираних вредности добијених показатеља. Утврђена је и потреба дефинисања појединачних критеријума на тесту, израде матрице различитих самерљивих података и примене студије случаја, ради препознавања даровитости, односно разликовања даровитог од недаровитог постигнућа детета. Наглашено је да даровите не проналазимо само међу “школски напредном” или “раније сазрелом” децом, већ су они некада и мање успешни ученици, са проблематичним понашањем. Ауторка истиче да данас баш ова група даровите неуспешне деце закупа пажњу све већег броја истраживача.

У *другом поглављу* ауторка се бави питањима образовања и васпитања даровитих ученика. У светлу актуелног захтева за пружањем школске подршке деци са највећим интелектуалним и креативним потенцијалима, истакнуте су васпитне и образовне потребе интелектуално, академски, креативно, социјално и уметнички даровите деце. То подразумева могућност добијања нових информација, стицање базичне компетентности у ужој области интересовања, стварање услова у којима ће, без временских ограничења, моћи да следе та своја интересовања, развијају сопствене идеје и решења, затим услова за групну интеракцију, интегрисање личних способности и сензитивности у сопствени систем живљења, и још много тога. Након јасно конкретизованих потреба даровитих ученика, истакнуте су предности и недостаци сегрегације, акцелерације и обогаћивања, које ауторка одређује као основне начине васпитно-образовног рада са даровитима, након чега представља и њихове сложеније облике. Размотрена

су и питања образовних могућности које наша школа пружа даровитим ученицима. Она се њима бави још од давне 1959. године, кроз актуализоване законе о основној и средњој школи, организовањем додатног рада за ученике, такмичења, до формирања специјализованих школа у систему средњег образовања и награђивања талената у појединим областима.

Треће поглавље у књизи односи се на вредновање образовне подршке за даровите ученике. Представљени су њени ефекти кроз инострана и домаћа истраживања, а затим и проблеми у вези с вредновањем. Када је реч о издвајању ових ученика у посебне школе, убрзавању њиховог напретка или различитим видовима обогаћивања њиховог развоја, на врло студиозан начин дат је преглед истраживања која се односе на један програм и оних у којима се упоређују ефекти више програма. Посебно је интересантан приказ различитих видова обогаћивања програма за даровите, као што су курсеви на вишим нивоима школовања, летњи програми, менторски програми, груписање без разреда или унутар одељења и сл. Уз напомену да се у нашој средини почетком седамдесетих година прошлог века повећавају интересовања за даровите ученике, представљена су актуелна истраживања која иду у правцу диференцијације и индивидуализације наставе у нашим школама као могућим решењима за задовољавање потреба ученика, пре свега даровитих. Следи приказ података о испитивању ефикасности појединих мера за образовање даровитих, на основу збирних годишњих извештаја Београдског и Републичког завода за унапређивање образовања и васпитања, из осамдесетих година. У школским извештајима се реализација додатног рада помиње најчешће узгредно, често се поистовећује са слободним активностима, углавном се не организује редовно, а евидентни су и проблеми материјално-просторне природе. У том контексту ауторки се намеће питање тада актуелне организације додатне наставе за ученике и подршке даљем развоју даровитих. Ово поглавље она завршава разматрањем проблема који се односе на вредновање образовне подршке даровитим ученицима, од уопштено датих циљева који се тешко могу операционализовати, до питања могућности уклапања посебних програма за даровите у постојећи систем васпитања и образовања.

Јавно мњење и даровитост су тема *четвртог поглавља*. Имајући у виду значај односа средине према даровитим ученицима и њиховим потребама у систему образовања и васпитања, ауторка даје преглед иностраних и домаћих истраживања о даровитости и школовању даровитих ученика. Из угла родитеља, наставника, васпитача, ширег јавног мњења и самих ученика, истражују се питања схватања даровитости, циљева васпитно-образовног рада са даровитим ученицима, стратегије повремених издвајања ученика из одељења, формирања посебних одељења за даровите, ефеката

обогаћујућих курикулума, као и њихових ставова према акцелерацији и потребама даровитих у образовном систему. Приказани су и резултати истраживања саме ауторке које је имало за циљ да се утврди како ученици, родитељи и наставници схватају даровитост, у којој мери се разликују циљеви рада са даровитима у односу на остале ученике и колико су родитељи, наставници и сами ученици подржали образовну понуду за даровите. Наведен је и други циљ овог истраживања, испитивање улоге и значаја изабраних релевантних карактеристика испитаника за исказана мишљења о даровитости, образовању и васпитању даровитих ученика.

У *петом поглављу*, ауторка подробније представља резултате поменутог сопственог истраживања, кроз текст о односу наше средине према даровитим ученицима и њиховом школском образовању и васпитању. Износи мишљења испитаних ученика средње школе, родитеља и наставника о њиховом схватању даровитости и чиниоцима који је одређују, имајући при том у виду способности појединца, његово учење, постигнућа, мотивацију и креативност, не занемарујући област даровитости и особине личности. Интересантан је податак да је запажено веће слагање у описима даровитости међу одраслим испитаницима (родитељима и наставницима) него између млађих и старијих испитаника (ученика и наставника, односно родитеља). Образложене су процене и самопроцене испитаника о томе колико је даровитост распрострањена у ученичкој популацији, указујући на чињеницу да је ипак реч о “мањини даровитих”. Следећи резултати истраживања се односе на чиниоце који утичу на мишљења ученика, родитеља и наставника о циљевима васпитно-образовног рада са даровитима и образовној подршци за те ученике. Међу њима су тип и врста школе, образовање и занимање родитеља, пол испитаника, базични и остали наставни предмети, дужина наставничког стажа. Сумирајући резултате истраживања, ауторка завршава ово поглавље констатацијом да су у нашој средини, слично резултатима иностраних истраживања, препознате специфичне потребе даровитих ученика и потврђено је да им је неопходна посебна образовна подршка.

Бавећи се питањима образовања и васпитања даровитих ученика у школи, ауторка нас у *шестом поглављу*, на врло прагматичан начин, води ка редефинисању проблема, у смислу подстицања способности, талената и креативности ученика. Разматра принципе на којима се заснивају добри програми за даровите ученике, као и могућности за подстицање њиховог развоја, аргументујући их примерима добре подршке. Истакнуто је да даровити представљају значајан део ученичке популације у нашим школама, којима треба дати подршку, у адекватним условима, за развој њихових талената. Наравно да је школа место на којем треба да се подстиче развој креативне продукције младих. Потврда за ову констатацију јесте,

у раду представљен, Рензулијев модел идеалног учења. Он подразумева особине ученика, као што су морална храброст, оптимизам и визионарство, затим карактеристике школских програма и наставника. Као пример добре подршке за подстицање даровитости код ученика, у овом поглављу ауторка описује Рензулијев модел за обогаћивање укупног рада у школи. Представља и искуства из наше средине, као што су игровне активности на предшколском и школском узрасту, учење откривањем и решавањем проблема, експериментални програми и операционализација програма васпитног рада.

У *завршним разматрањима* ауторка врло одмерено подсећа читаоца да је испољавање и развој даровитости не само лична потреба ученика, него и потреба друштвене заједнице којој они припадају. Њихова идентификација, избор садржаја које треба да науче и начина на који ће учити, као и припрема наставника за рад са њима, само су нека од актуелних питања у систему савременог школског образовања и васпитања. У том циљу завршна сугестија ауторке иде у правцу припреме новог оперативнијег програма за стварање система школског рада са даровитим ученицима и студентима, ради развоја њихових укупних потенцијала. На самом крају ове књиге дат је резиме на енглеском и руском језику и попис коришћене литературе и индекс аутора.

Књига *Даровито дете у школи* резултат је дугогодишњих проучавања проблема даровитости деце и младих. Свеобухватан и дубоко разрађен теоријски концепт, повезан са искуствима истраживача, аутору даје за право да ову књигу понуди широком кругу читалаца. Намењена је стручним радницима у школама, родитељима и самим ученицима, као и свима онима за које је даровитост инспиративно подручје сазнавања или истраживања.